

Вельмишановні члени екзаменаційної комісії! Шановні присутні!

Пропонуємо Вашій увазі дипломну роботу на тему «Методика вивчення дієприкметника на уроках української мови в ЗНЗ». **Актуальність** пропонованого дослідження зумовлена необхідністю *вивчення української мови в школі на функціональній основі*. У цьому аспекті варто випрацювати систему роботи над вивченням *дієприкметника як гібридної форми*, що об'єднує граматичні ознаки дієслова та прикметника, зазнає субстантивації та ад'ективації в певних контекстах, має здатність посідати позиції: а) головних членів речення (субстантивованого однослівного підмета, частини складеного іменного присудка), б) другорядних членів речення (узгодженого означального поширювача, прямого й непрямого додатків), в) ускладнювача структури речення (відокремленого означення), г) сегментованої (парцельованої) конструкції. На жаль, у методичній літературі вчені й учителі-практики зазвичай пропонують лише зразки аспектних уроків з теми „Дієприкметник. Дієприкметниковий зворот” для учнів 7–8 класів, залишаючи поза увагою уроки з розвитку зв'язного мовлення, тоді як постійна увага до семантики, форми та функцій зазначених специфічних форм дієслова, до сфери їх застосування в живому мовленні та різностильових текстах, значення в системі граматичних синонімів стане передумовою успіху роботи вчителя в процесі формування мовно-мовленнєвих компетентностей учнів.

Мета кваліфікаційної роботи – дослідити методикау комплексного вивчення дієприкметника як особливої форми дієслова та особливості його функціонування в зв'язному мовленні.

Досягнення окресленої мети передбачало розв'язання **п'яти завдань**, із застосуванням низки **методів**:

– теоретичних: аналіз і синтез мовознавчої та лінгводидактичної літератури з проблем дослідження для обґрунтування поняттєво-категорійного апарату;

– емпіричних: педагогічне спостереження за освітнім процесом; бесіди; опитування; методи оцінювання й само оцінювання задля перевірки ефективності запропонованої методики формування комунікативного, лінгвістичного, культурологічного і діяльнісного аспектів курсу української мови.

Щодо **першого завдання** – «Порівняти традиційні та новітні витлумачення дієприкметника в науковій літературі» – констатовано, що у вітчизняних граматичних студіях відбито чотири кваліфікації дієприкметників української мови:

1) дієприкметник – неособове дієслівне утворення, яке поєднує в собі дієслівні та прикметникові ознаки (Олена Безпояско, Михайло Жовтобрюх, Марія Плющ, Віталій Русанівський та ін.). Саме цю концепцію відбито в шкільному підручнику;

2) дієприкметник – віддієслівний відносний прикметник (Леонід Булаховський, Ілля Кучеренко, Юрій Шерех та ін.);

3) дієприкметник – самостійна міжчастиномовна категорія з ознаками дієслова і прикметника (Олександр Потебня, Ганна Гнатюк та ін.);

4) як двох виявів дієприкметникових одиниць, з-поміж яких за умови врахування співвідношення дієслівних і прикметникових граматичних категорій виокремлено: а) дієприкметники у прикметниковій позиції, або „віддієслівні прикметники”, або „синтаксичні й морфологічні ад’єктиви”; б) аналітичні пасивні дієслова з аналітичною синтаксичною морфемою-зв’язкою бути в присудковій позиції (Іван Вихованець, Катерина Городенська та ін.). Пор.: 1) *Пожовкле* *листя* *падало* *на* *землю* та *Листя*, *пожовкле* *від* *сонця*, *падало* *на* *землю*. 2) *Листя* *було* *пожовкле* *від* *сонця*.

Щодо **другого завдання** – «З’ясувати методичні аспекти вивчення дієприкметника та дієприкметникового звороту в ЗНЗ за оновленою програмою з української мови для 5–9 класів» сформульовано висновок, що учні 7–11 класів **повинні знати**:

- загальне визначення дієприкметника, його морфологічні ознаки, синтаксичну роль, особливості творення;

- вивчені орфографічні та пунктуаційні правила.

Учні повинні вміти:

- розпізнавати дієприкметники (зокрема, відрізнити їх від дієприслівників), визначати їхні граматичні ознаки, правильно використовувати в писемному та усному мовленні;

- знаходити вивчені орфограми, пояснювати їх за допомогою правил; обґрунтувати вживання розділових знаків; правильно писати слова з вивченими орфограмами, виділяти комами дієприкметникові звороти;

- добирати синтаксичні синоніми до речень із дієприкметниковими зворотами.

Вивчення дієприкметника передбачає також зв'язок з іншими розділами науки про мову – фонетикою, лексикою, словотвором, синтаксисом, орфографією, пунктуацією, стилістикою, риторикою тощо.

Третє завдання мало на меті встановити *парадигму ключових компетентностей*, що їх виформовують в учнів під час вивчення лексико-граматичних і правописних особливостей дієприкметника.

Аналіз науково-методичної літератури, урахування загальних закономірностей навчання дозволили теоретично обґрунтувати компетентнісний підхід до формування змісту мовної освіти.

Мовна компетентність – це засвоєння та усвідомлення мовних норм, що сформувалися історично в граматиці дієприкметника.

Мовленнєва компетентність відображає рівень знань про закономірності утворення із системи мови зв'язних висловлювань із дієприкметниковими формами для формулювання думки, характеристиками якої є точність, влучність, адекватність, правильність використання мовних засобів з огляду на тип, стиль мовлення, знання особливостей використання зображувально-виражальних засобів мови.

Життєві компетентності зумовлюють адекватне застосування дієприкметника та дієприкметникового звороту в будь-якій людській або професійній діяльності у процесі використання державної мови.

Реалізуючи **четверте завдання**, ми узагальнили типові помилки, що їх допускають учні у своїй мовленнєвій практиці в ході вивчення теми «Дієприкметник. Дієприкметниковий зворот». Серед них такі порушення:

– норм утворення граматичних форм дієприкметників, як-от: *Книжку прихильно зустріла читаюча громадськість. (Читацька громадськість);*

– цілісності дієприкметникового звороту, напр.: *Вражений Валентин словами вчителя, захопився історією своєї країни. (Вражений словами вчителя, Валентин захопився історією своєї країни);*

– уживання конструкцій із невластивими українській мові активними дієприкметниками теперішнього часу, напр.: *Жовтіюча від сонця трава похилилася до землі. (Пожовкла від сонця трава похилилася до землі).*

– невміння розпізнавати дієприкметники в реченні тощо.

У прикладній частині дипломної роботи узагальнено методичний досвід учителів-філологів Лопушнянської ЗОШ I–II ступенів Чернівецької обл. Вижницького р-ну. Зокрема дібрано різнотипні вправи та завдання на з'ясування лексико-граматичних і стилістичних параметрів дієприкметника як на аспектних уроках, так і уроках розвитку зв'язного мовлення учнів (**п'яте завдання**). *Новим* у дослідженні є запропонована системна робота над засвоєнням лексикографічних значень дієприкметників як засобу увиразнення мовлення, на усвідомлення значеннєвих відтінків дієприкметників, на засвоєння та розрізнення прямого і переносного значення дієприкметників, використання дієприкметників у складі фразеологізмів, а також як синтаксичних синонімів.

Дібраний фактичний матеріал, сподіваємося, стане в нагоді вчителям-філологам, студентам під час проходження науково-педагогічної практики в загальноосвітніх закладах.

Дякуємо за увагу!